

Heyne, Christian Gottlob

Chr. G. Heynii Professoris Eloqv. Et Poes. Georgiae Avgvstae M. Britann. R.
A. Consil. Avl. Opvscvla Academica Collecta Et Animadversionibvs
Locvpletata
Bd.: 3

Gottingae 1788

Bibl.Mont. 270-3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10711908-8

Copyright

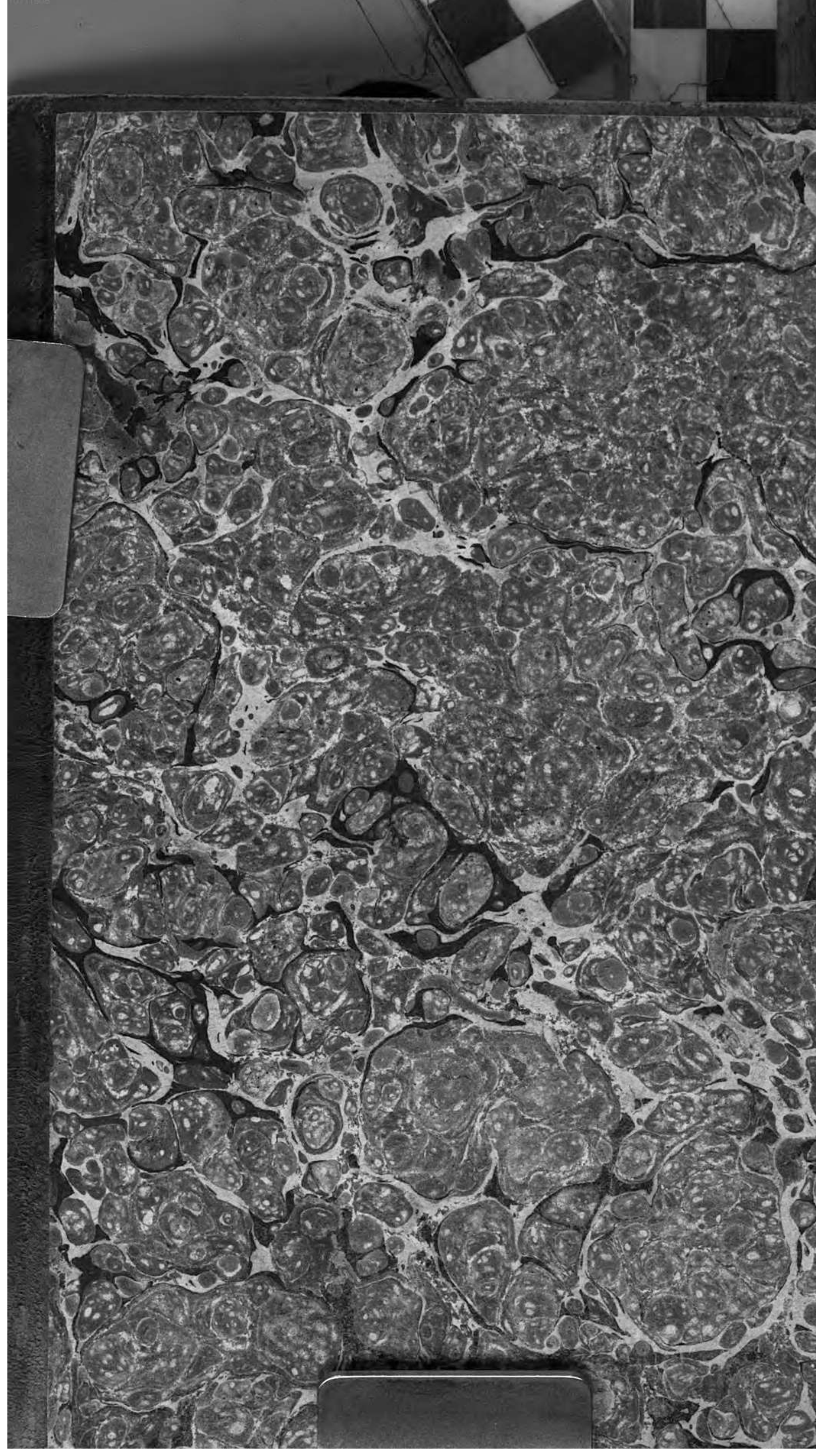
Das Copyright für alle Webdokumente, insbesondere für Bilder, liegt bei der Bayerischen Staatsbibliothek. Eine Folgeverwertung von Webdokumenten ist nur mit Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek bzw. des Autors möglich. Externe Links auf die Angebote sind ausdrücklich erwünscht. Eine unautorisierte Übernahme ganzer Seiten oder ganzer Beiträge oder Beitragsteile ist dagegen nicht zulässig. Für nicht-kommerzielle Ausbildungszwecke können einzelne Materialien kopiert werden, solange eindeutig die Urheberschaft der Autoren bzw. der Bayerischen Staatsbibliothek kenntlich gemacht wird.

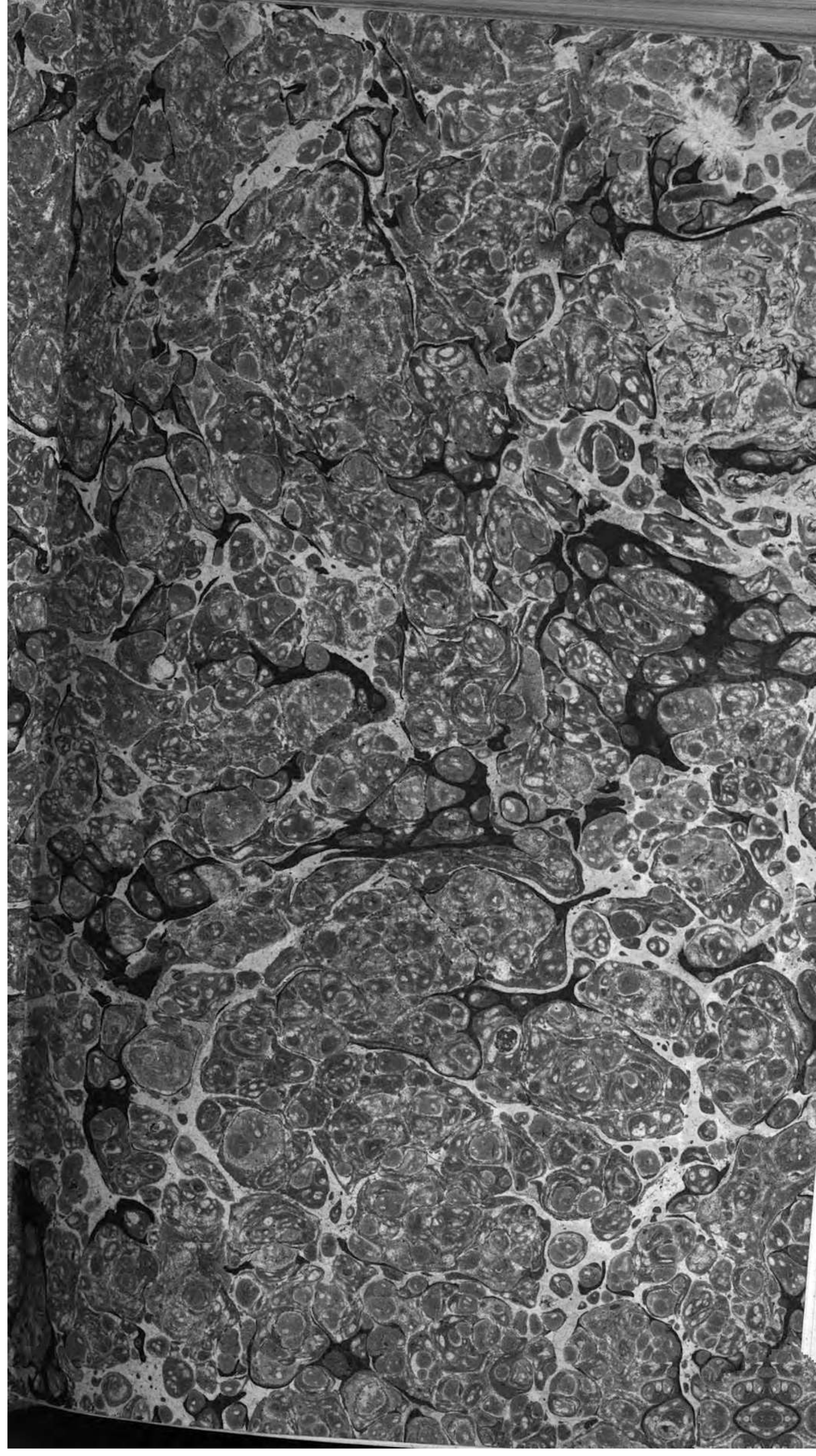
Eine Verwertung von urheberrechtlich geschützten Beiträgen und Abbildungen der auf den Servern der Bayerischen Staatsbibliothek befindlichen Daten, insbesondere durch Vervielfältigung oder Verbreitung, ist ohne vorherige schriftliche Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig und strafbar, soweit sich aus dem Urheberrechtsgesetz nichts anderes ergibt. Insbesondere ist eine Einspeicherung oder Verarbeitung in Daten systemen ohne Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig.

The Bayerische Staatsbibliothek (BSB) owns the copyright for all web documents, in particular for all images. Any further use of the web documents is subject to the approval of the Bayerische Staatsbibliothek and/or the author. External links to the offer of the BSB are expressly welcome. However, it is illegal to copy whole pages or complete articles or parts of articles without prior authorisation. Some individual materials may be copied for non-commercial educational purposes, provided that the authorship of the author(s) or of the Bayerische Staatsbibliothek is indicated unambiguously.

Unless provided otherwise by the copyright law, it is illegal and may be prosecuted as a punishable offence to use copyrighted articles and representations of the data stored on the servers of the Bayerische Staatsbibliothek, in particular by copying or disseminating them, without the prior written approval of the Bayerische Staatsbibliothek. It is in particular illegal to store or process any data in data systems without the approval of the Bayerische Staatsbibliothek.

270

Bibl. Mont.

CHR. G. HEYNII
PROFESSORIS ELOQV. ET POES. GEORGIAE AVGVSTAE
M. BRITANN. R. A CONSIL. AVL.

OPVSCVLA
ACADEMICA
COLLECTA

ET
ANIMADVERSIONIBVS
LOCVPLETATA.

VOLV MEN III.

GOTTINGAE
APVD IO. CHR. DIETERICH.
1788.

**Bayerische
Staatsbibliothek
München**

CONSPECTVS PROLVSIONVM

VOLUMINIS TERTII.

I. *Vita antiquissimorum hominum Graeciae ex ferorum et barbarorum populorum comparatione illustrata.* Commentatio I. Ad commendandum nouum Prorectorem Godofr. Lefs d. 2. Iulii 1779
Pag. 1

II. — Commentatio II. Ad indicenda Anniversaria sacra XXXXII. d. 17. Sept. 1779 17

Epimetrum ad duas has Commentationes 31

I. *Foedera Carthaginensium cum Romanis super navigatione et mercatura facta.* Commentatio prior.

)(2

Ad

Ad commendandum nouum Prorectorem Chr.
Frid. Ge. Meister d. 2. Iul. 1780 39

IV. — Commentatio *posterior*. Ad indicenda
sacra Anniuersaria XXXXIII. d. 18. Septemb.
1780 55

Epimetrum ad duas has Commentationes 76

V. *De Romanorum prudentia in coloniis regendis*. Ad
commendandum nouum Prorectorem Io. Andr.
Murray 2. Iul. 1781 79

VI. *De animabus siccis ex Heracliteo placito optime ad
sapientiam et virtutem instructis*. Ad indicenda
Anniuersaria sacra XXXXIII. d. 17. Septemb.
1781 93

VII. *De febribus epidemicis Romae falso in pestium
censum relatis*. Ad commendandum nouum Pro-
rectorem Io. Chph. Gatterer d. 2. Iul. 1782 108

Epimetrum 125

VIII. *De Leone M. Pontifice Rom. Attilae et Genserico
supplice facto *)*. Ad indicenda Anniuersaria sa-
cra XXXXV. d. 17. Sept. 1782 127

Epime-

*) Incidi nuper in aliam, quae memoria exciderat, descriptionem ta-
bulae a Raphaelle pictae, ab Equite d'Hancarville sermone verbis
exube-

Epimetrum super fabulosis narrationibus de Attila
142

IX. *De belli Romanorum socialis causis et eventu, respectu ad bellum cum Colonis Americanis gestum habito.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Benj. Koppe d. 2. Iul. 1783
144

X. *Foederatarum rerump. coalitio vix unquam satis fida, exemplis ex antiquitate illustrata.* Ad sacra Anniuersaria indicenda XXXXVI. d. 18. Sept. 1783
162

XI. *Cur virgis caesi Romano more, qui mox securi percutiendi essent. I lictor conliga manus.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Steph. Pütter d. 7. Aug. 1784
184

XII. *Historiae naturalis fragmenta ex ostentis prodigiis et monstris.* Commentatio prior *). Ad indicenda sacra Anniuersaria XXXXVII. et ad celebran-

)(3

exuberante, nec ad descriptionis subtilitatem instituto factam, subiecta quoque delineatione ad manum Raphaelis extimo formarum ambitu graphide expresso, in *Picturis Etruscis* To. II. p. 14 sqq. Algardiani autem analyphi praeclaram dedit notitiam subtiliore iudicio adhibito, exquisita artium elegantiorum doctrina et sensu instructus idemque nobis amicissimus F. W. Basil. de Ramdohr: *Ueber Malerey und Bildhauerkunst in Rom* III. Th. p. 234 sqq.

*) v. mox n. XV.

brandas *ferias muneris professorii semisaeculares*
Sam. Chr. Hollmanni, d. 17. Sept. 1784 198

XIII. Ad indicendam munificentiam regiam in *prae-*
miis academicae Iuventuti constituendis et ad argu-
menta certaminis proponenda. Kal. Nov. 1784. 216

XIV. Ad promulganda nomina eorum, qui *praemia in*
IV. Iunii proposita ordinum academicorum iudiciis
reportarunt; nouis simul quaestionibus in an-
 num sequentem propositis. M. Iunio 1785 234

XV. *Historiae naturalis fragmenta ex ostentis, prodigiis*
et monstribus. Commentatio posterior. Ad com-
 mendandum nouum Prorectorem Henr. Aug.
 Wrisberg d. 2. Iulii 1785 255

XVI. *De foederum ad Romanorum opes imminuendas*
initorum euentis eorumque causis. Ad indicenda
 Anniuersaria sacra XXXXVIII. d. 17. Septemb.
 1785 275

XVII. *Demogorgon, seu Demiurgus, e disciplina ma-*
gica repetitus. *) Ad commendandum nouum Pro-
 rectorem Luder. Kulenkamp d. 2. Ian. 1786 291

XVIII.

*) Cf. Tiedemann v. c. in Disp. *Super Quaestione de artibus magicis*
proposita a. R. Sc. Soc. p. 69. 70. vbi ex Lucani et Statii locis sa-
 gaciter elicit magiae vulgaris incrementa inde a Neronis temporibus.

XVIII. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia in IV. Iunii proposita ordinum academicorum iudiciis reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1786 315

XIX. *Saeculi felicitas in numis.* Ad commendandum nouum Prorectorem Godofr. Lefs d. 3. Iulii 1786 *) 322

XX. *Res a Phocione in rep. Atheniensium gestae in disceptationem vocatae.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Nic. Möckert d. 2. Ian. 1787 344

XXI. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia in IV. Iunii proposita ordinum academicorum iudicio reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1787 365

XXII. *Rerum Chersonesi Tauricae memoria breuiter exposita.* Ad commendandum nouum Prorectorem Aug. Gottl. Richter d. 2. Iulii 1787. 384

XXIII. *Georgiae Augustae inaugurationis sacra Anniversaria L. adeoque semisaecularia sollemniori ritu festis-*

*) Quod proximum tempore abhinc fuit *Obss. ad LL et resp. Magnae Graeciae Supplementum*, ad indicenda sacra Anniversaria d. 17. Sept. 1786. iam insertum est Tø. II. p. 278.

festisque caerimoniis celebranda in diem XVII. Septembris 1787 indicta 398

XXIV. *Oratio in panegyri sollemnium semisaecularium Academiae Georgiae Augustae d. XVII. Sept. 1787 habita* 411-430

I.
ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R
L V D E R V S K V L E N K A M P
C V M S E N A T V
S V C C E S S O R E M
G O D O F R E D V M L E S S D.
I N
M A G I S T R A T V A C A D E M I C O G E R E N D O
C I V I B V S
O F F I C I I E T H O N O R I S C A V S S A
C O M M E N D A T
I N A . D . I I . I V L I I c l o I o C C L X X I X .

Vita antiquissimorum hominum, Graeciae maxime, ex ferorum et barbarorum populorum comparatione illustrata.

Commentatio I.

Cum omnis verior philosophandi ratio ab accuratiori naturae rerum cognoscendae et inveniendi humani, in diuerso culturae et expolitionis genere ac gradu constituti, intuendi et explorandi studio sit profecta: dici vix potest, Commilitones,
Heynii Opusc. acad. Vol. III. A quanto

quanto humanitatem beneficio obligauerint ii, qui diffitas et longinquas orbis terrarum partes aditas a se describere, et de naturae copiis, incredibili proventus et cultus varietate, de hominum ingeniis, moribus institutisque, ad primum intuitum toto caelo a se inuicem abhorrentibus, communem tamen, si diligentius contempleris, naturam, communem naturae auctorem, eumque optimum, sapientissimum, pollentissimum, arguentibus, paullo curiosius tradidere. Illorum enim virorum labore, periculo, opera, rerum noscendarum campus latissimus apertus, angusti philosophiae studii, quale antea erat, fines, ut *extra anni solisque vias*, ita ultra exiguos fundi, quo quisque natus et altus erat, limites, quos eosdem rerum quoque naturae terminos statuebat, sunt prolati. Itaque liberiore nunc cursu exspatiatur mens humana, nec vnus modo loci quasi vestigio, cui insistimus, circumscripti prominemus ad prospicienda pauca vicina iugera; sed *immenso*, ut poëta ait, *spatiantes viuere caelo* audemus, ab innumeris prauis opinionibus purgati ac liberati, quae animis infederant et tam altas radices egerant, ut nec summa iudicii subtilitas, quae in hominum per superiores aetates ingeniis erat, nec reuelata de rebus diuinis humanisque doctrina ad eas euellendas vim haberet, quin potius eas altius infigere, laetius alere, et nouis errorum furculis disseminare videretur. Postquam vero melioris naturae studii fax semel, tanquam de sapientiae arce, fuit prolata; cum intellectum sit, tantam ingeniorum, morum et studiorum varietatem in genere humano non minus a summo eius auctore esse

3

esse profectam quam infinitam hanc varietatem in caeli solique naturis, rerum animantiumque seminibus, formis, incrementis; nec reuocari posse numinis curam ac prouidentiam ad vnum populum, ad vnam sectam et professionem opinionis ac cultus: superstitionum et opinionum ludibria passim sunt dispulsa, et coepit tandem aetas statuere digna numine diuinaeque naturae maiestate, quam paullo ante quo quis magis ad naturae humanae imbecillitatem detraxerat, hominique assimulando deum diluerat, eo verius et magnificentius de deo sensisse videbatur.

Verum ad historiae quoque veteris fidem firmandam plurima sunt, quae ex his peregrinantium narrationibus peti possunt. Multa in iis occurrunt le populis ac familiis eodem fere vitae cultu victuque vtentibus, qui nunc passim per Americam, inter populos nondum ad vitae melioris initia pro-
cessos, visitur. Herodoti fides quam vexata fuit, satis constat; quam tamen recentiorum de Asia Africa scriptorum consensus egregie liberauit et abiliuit, quum iam ante duo saecula ab Henr. Stephano coepta esset vindicari. In ipsis sacris Hebraeorum libris, cum magna rerum expositarum ars ad homines spectet, qui aut sub ipsa societatis humanae primordia viuerent aut nomadicam vitam gerent, aut inter barbaros et incultos populos nascendi essent, satis constat, quam multa, ad novas notiones, opiniones, sensus ac iudicia deflexa, feros errores ac superstitiones in hominum animis inuexerint: quorum expeditissima ratio est, si

notiones earum rerum attuleris, quae etiamnum inter populos in simili conditione vitae agentes natura, vita et usu, obtinent.

Cum in hoc scriptionis genere, Commilitones, non tam requiratur, ut subtilius aliquod ex disciplinis depromptum caput exponatur, quam propositum esse debeat acroama aliquod, quod non sine utilitate et cum voluptate aliqua in hoc sollennium apparatu legi et audiri possit: non iniucundum cognitu argumentum deligere nobis videmur, si commemoremus nonnulla ex vita antiquiorum hominum, Graeciae maxime, forte et Italiae, a nostris opinionibus et institutis abhorrentia, quibus tamen alia similia apponi possunt, quae nostro aevo peregrinatores per diuersas orbis, qua patet, terras, de ferorum ac barbarorum, quos adierant, populorum vita et moribus tradidere. Quo ipso et fidem antiquae historiae passim adstruere, et loca scriptorum nonnulla illustrare, et interponere interdum licebit ea, quae ad notiones vulgares emendandas utilitatem habere poterunt; instillabitur quoque animis vestris, Commilitones, sensus gratus et iucundus, reputantibus, quam bene nobiscum actum sit, quorum vita in haec tempora est delata, quibus in hoc caelo, in his locis gigni, nutriri et institui contigit, in quibus earum rerum, quae ad humanam naturam ornandam et locupletandam comparatae sunt, summa copia, summa oportunitas est proposita.

Antequam tamen ad hanc differendi prouinciam accedimus, cuius causa ea a nobis suscepta sit, primo

primo loco commemorandum esse videtur. Scilicet magistratu in annum fesquialterum prospere continuato decedet is, cuius nomen huic paginae praescriptum est, et transferentur die craftino insignia academica cum honore summi inter nos magistratus in virum summe reuerendum,

GODOFREDVM LESS, Theol. D.

collegam coniunctissimum, vestrique, Commilitones, amantissimum, quem vobis amplioribus commendare verbis si vellemus, verendum esset, ne vestris iudiciis et voluntatibus diffidere videremur; cum viri grauissimi fides, pietas, ac beneuolentia vobis iam satis cognita et spectata sit, cum aliis in rebus, tum sermonibus e sacra cathedra ad vos habitis, quibus amorem et affectum animi sui erga vos tam luculenter declarauit, vt non magistratus magis, quam parentis loco, illum a vobis amari et diligere aequum esse arbitremur.

Eorum igitur, quae in vita hominum obseruari solent, alia cum vitae necessitatibus, cumque praesidiis, auxiliis et copiis, quibus vita seu toleratur seu recreatur, seu deliciis frangitur, sunt coniuncta; eaque pro caeli solique ratione, naturaeque facie et ingenio sunt diuersa; tum vero, auctis hominum coetibus commerciisque, et per artes exultis sensibus, multo magis ea variant inter se ac discrepant, ipsis modis et instrumentis artes exercendi: vt in victu, vestitu cultuque corporis, in habitatione paranda, in vtenfilibus, apparatu, instrumento. Alia ad vitam socialem spectant; ea-

que ad lubitum magis et arbitrium instituta esse videntur; etsi natura fere aut casu aut opinione praebente seu obiiciente id quod in morem abiit. Sic in familia habenda, liberis educandis, republica constituenda, in negotiis publicis priuatisque, contractibus, connubiis, innumera sunt, a iudicio aliquo hominum profecta, nec tamen ita necessario, quin alia ratione eadem constitui potuissent; ut tamen causas ab initio haud obscuras, ab iisdem, quae paullo ante commemorauimus, profectas adfuisse credendum sit, quibus sua rebus facies, suos habitus indueretur. Sunt tandem plurima, quae ad meras hominum opiniones, iudicia, persuasiones, se referunt, super rebus quidem naturalibus earumque causis, super natura diuina, rerum origine et causis; ad quod genus omnino religiones spectant. Iam ex cunctis his, inprimis ultimo loco commemoratis, alia vitae siluestri, alia campestri seu nomadico, alia hominibus per familias, per tribus, per vicos, per ciuitates habitantibus, et esse propria, et omnibus in locis saeculisque communia fuisse, necesse est, alia in hoc caelo, in hoc solo, in hoc hominum vitaeque cultu in animos se insinuasse. Verum in his tam multiplex et perplexa causarum est coagmentatio et confusio, ut et difficilis sit ambiguaque earum indagatio et oblitterata fere obscurataque vestigia. Nisi itaque in rerum generibus nos contineamus, vix commode eiusmodi disputatio iniri potest; quae tamen a singulis exemplis arcessita nisi sit, ad vana et inania delabatur necesse est.

Vt a nouissimo, quod commemorauimus, genere initium faciamus, omnibus barbaris populis, qui non, siluestri ac belluina vita efferati, ab omni, praeter quam famis et ceterarum vitae necessitatum, cogitatione vacant, commune est, vt naturas humana maiores mente et animo concipiant *a*). Vt qui ad hanc cogitationem eos naturae rerum contemplatione aut aliqua caussarum et effectuum reputatione adduci putant, egregie falli necesse est; nimis enim subtile hoc pro istorum hominum stupore; sed, quoties aliquid euenit, quod terrorem ac metum iniicit, aut mirationem mouet, (in vita autem illa omnium rerum rudi et ignara multa animos percutere et sensus perstringere aliter, quam in hominibus ad humanitatis cultum institutis fieri solet, reputandum est,) hoc illi suspiciunt, venerantur, adorant. Itaque animans insolitae magnitudinis, aut sollertia ingenii aut quacunque alia arte notabile, inprimis serpentes, quorum tot sunt genera, aliud alia de causa, mirabilia, tum arboris species adhuc non visae, porro arte et ingenio humano effectum aliquid, etiam manu ad sensum nostrum rudi, haec et similia animos barbarorum ad aetandi et exultandi infaniam adspectu efferre fount. Iam cum politiores populi hunc gestum, hunc affectum saltantium, prosternentium se, adstantium, ad religiones fere referant: solenne est

A 4

omnibus

a) Non attingemus ea, quae in sua Americae historia libro IV. de religionibus sapienter exposuit Robertsonus, V. Cl. multo minus in refellendis iis, quae ab aliis parum subtiliter disputata sunt, morabimur. Ab iis tamen, in quibus Robertsonus substitit, ad remotiora et altiora procedere et affurgere nunc propositum est.

omnibus fere auctoribus, ut id ipsum pro religioso cultu habeant, utque eidem, id quod inter nos haberi solet, numen aliquod propositum in illorum hominum animis esse iudicent. Hinc natam arbitramur peruulgatam illam opinionem, ut barbari res inanimatas quasuis sibi obuias, modo iudicio delectas nescias quo, modo informi specie adumbratas, *colere* dicantur, interdum tanquam deum O. M. interdum Geniorum aut Daemonum loco, ex ipso adeo illo genere, cuius nulla nisi ex sanctiore nostra disciplina esse potest in hominum animis notio. Ita sibi ipsis passim illudunt homines, facta per rerum nomina ac vocabula, quibus ad designandas eas utantur, fraude: cumque barbari ii nec cultus diuini nec diuinae naturae notiones ullas habeant, quae ullo modo iis, quibus nos utimur, assimulari possint, de istarum tamen notionum, ex nostris ingeniis ad eos translatarum, causis et origine inter feroces et barbaras gentes, infinita disputatio veteres inter et recentiores agitata est; atqui de illis notionibus primo loco videndum est, an in istorum hominum animis vere illae sint, et si sint, quales sint. Sunt autem nullae, nec esse possunt; quod facile intelligat, qui apud animum ea reputet, quae, antequam notiones illae nostrae cultus diuini et numinis alicuius seu metaphysicae seu ex reuelata doctrina ductae insidere possint, seu more seu institutione animis instillata esse debeant. Nec ex barbaris illis Africae et Americae, qui gestu, ore, saltatione, clamore incondito, mirationem vel gaudium declarant, multi esse possunt, qui ultra rudem ac ferocem animi impetum aliud quid mente et cogitatione

atione complectantur; iungunt tamen et communicant gaudia et ludos, mutuo inter se ac naturali impetu, liberi, familiares ac tribules, forte etiam repetunt per certa ac fixa tempora, aut ut fert casus.

Exsistunt tamen passim ingenia minus tarda et obtusa ceteris, quibus de causa eius rei, quam mirantur, cogitatio forte aliqua incidit; at ea prorsus aliena a nostro more; nam quaecunque noua et insolita rei species obiicitur, aut corporis humani more animata esse creditur, aut subesse putatur natura aliqua inclusa et abdita, quae motus vel formae, omnino miraculi, quodcunque tandem illud sit, causa et auctor sit: hanc illi mirantur, huic plaudunt, clamant, exsultant, ut solent barbari animi sensus exprimere quoscunque. Orta hinc opinio nostrorum hominum, qua sibi persuasere, illos barbaros unicuique rei suum Genium, (*Spiritum* fere appellant) suum inesse Deum, credere; quod dum facerent, grauissimum errorem commiserunt, cum dei vel spiritus notionem iis affinxere, qualem ipsi ex puerili institutione, et ex philosophica aut theologica praeceptione, mentibus circumferrent. Multa adeo pro diis haberi vulgo illi iunt, quae, ut ex ipsorum narrationibus intelligi potest, barbaris cara tantum sunt et in pretio habita, et seposita festis sollennibus; in quibus proata ea ac proposita incondito clamore et exultatione prosequuntur, laetitia ad vecordiam abrepti. ta passim audias ab Americanis lustrarum seu mar-

tium exuuias pro diis penatibus haberi, *b*) cum eas festis saltationibus adhibeant; si tamen quaeras, quinam religiosi cultus modus ille sit quem barbari exhibeant, nihil habent nostri homines quod ad eum describendum afferre possint *c*). Falsa scilicet persuasione ex suo more et ritu inter Christianos et Europaeos recepto iudicant de barbarorum sensibus et iudiciis: de quibus tamen, nisi ad ipsorum mentem et intelligentiam accommodate, quod probabile sit, statui nequit. Neque aliter statuere licet de iis, quae terrorem iniiciunt, metum mouent, mala inferunt, quae eadem religiose colere et adorare vulgo feruntur barbari. Adumbrata est haec opinio e nostro sensu ac more; non vero ex sensu ac iudicio hominum rudium et a nostris religionibus et institutis alienorum.

Cum autem nihil sit, quod mirationem, qualis quidem in rudibus et obtusis mentibus esse potest, cum tripudio illo et gaudio immodico aut metu ac terrore fere coniuncta, facere possit maiorem iis, quae in rerum natura apparent: ut fluminum catarractae, lacuum immensa vorago, silvarum vastities; tum fulmina, procellae, tempestates, omnes-

b) Ita nuper quoque *Carver*, a cuius lectione recentes eramus, cum haec scriberemus; itaque, etsi in rebus a multis aliis traditis, fide eius potissimum et auctoritate uti licebit, *Travels through the interior Parts of North America*, p. 277. 8. 309. Apud eundem legimus serpentem ingentis magnitudinis, calliditate hominis domitum ac cicurem, pro Genio, *Manitu* ipsi appellant, habitum p. 43. At quaeri debebat, quo sensu, qua notione illis barbaris *Manitu* diceretur.

c) v. c. idem *Carver* p. 386.

omnesque aëris, maris et terrae motus et explosiones: mirum haberi nequit, si ab his potissimum, quae humana vi maiora esse stupidissimis ingeniis obuium fit, barbarorum religiones procedere videamus. Vt vero de auctore earum rerum cogitationem admittant, non nisi fero fieri credere licet; quod si auctorem assignant, eius notionem tamen aliter, quam ad humanum exemplum, tale quidem, quale ipsi oculis animisque perceperant, suscipere nequeunt. Inesse itaque fulminibus, ventis, mari, et sic porro, statuunt naturas, quae ea moueant; de ipsa mouendi ratione parum solliciti. Imbuuntur tamen animi sensim sensimque persuasionem roboris, virium, celeritatis, efficaciae quae in illis naturis sit. Ex his aliquando sensus aliquis religiosus enascitur; cumque is ab iis, quae terrent, minantur, nocent et enecant, processerit, omnis barbarorum religio a metu ac terrore proficiscatur necesse est; ut adeo haecenus recte dictum esse videatur, quod poeta habet: *Primus in orbe deos fecit timor*. Ad nostrum potius quam ad rudium et incultorum hominum sensum comparatum est, quod pie magis quam intelligenter arbitrari solent multi, ab adspectu siderum ac caeli mirabili primam religionem proficisci debere. At plurimi sunt barbari, ad minima quaeque stupentes, qui solem et caelum nunquam suspexisse videntur; nec iis, quibus adlucere, intendere solent animos barbari; nec in contemplationem rerum caelestium pronos animos rudes et obtusos credere licet, nisi repentino aliquo solis aut lunae defectu. Ab hoc forte aut simili casu erecti fuere nonnullorum populorum animi, ut solem

solem mirarentur; ut vero diuino aliquo cultu eum venerarentur, fieri non potuisse videtur ante agrorum cultum repertum vel illatum, quo demum intellectum est, quanta sit solis vis ad fruges producendas; tum temporum vices ad eius vices ac cursum constitutae; inde ad lunam ac sidera simili admiratione ac religione complectenda processum. In iis itaque locis, in quibus maturior fuit aratio, maturiorem quoque solis et siderum cultum prodiisse, quis non intelligat, et simul illud perspiciat, ab iis ingenii humani progressum fuisse facilem et primum ad naturae vires generatrices indagandas; quas cum suo more per symbola constituerent, idololatriae inde, quam appellant, femina iaci debuisse, et ea pro ingeniorum ac locorum varietate varia ac diuersa. Alii subodorati sunt rerum elementa, ignis in primis et aëris; inde caeli religionem et elementorum suis symbolis expresserunt; per temporum decursum variatam et a primorum auctorum sensu admodum deflexam. Atque ita res se habuit inter Chaldaeos et Babylonios, inde per Aegyptum, tum per Orientis terras alias; non item apud alios barbaros, in aliis locis ac vitae generibus.

Alii enim barbari, silvarum horrore, fluminum fremitu, lacuum altitudine, montium vertice elato, contactis animis, ad alias naturae partes stupuerunt; inde miratio, horror, metus, qui ad religionem paratos ac procliues reddidit. Inesse et iis rerum miraculis aliquam naturam, quae, ut ea essent, ut durarent, ut feris, piscibus, vtenfilibus, abundarent, efficeret, facile sibi persuasere. Inde prolapsae passim, saltem cum temporum successu, mentes

tes ad Genios locorum et Deos certis locis assignandos. Alii tandem, quem Larem gentis auctor coluerat, deum patrium factum coluerunt, deum *unum*, sed *gentis suae*.

Cum, a sollicitudine et metu, ut supra vidimus, inter terrores et minas nato proficiscatur fere omnis barbarorum religio; et ea quidem instituta inter homines feros et immanes: multorum hinc populorum ritus sacrorum ad feritatem et crudelitatem et fuisse et esse compositos nemo mirabitur; seruantur enim ritus sacrorum patrii etiam in meliores aetates. Quod humanas victimas mactarunt: tot populi, idque religionis loco habuerunt aut ipsi, aut ii, qui eos adiere: sacrorum ritus arguit in ipsa feritate et barbarie enatos. Multo vero latius, et apud omnes utique populos, quibus nondum melior diuinae humanaeque philosophiae lux affulsit, obtinuit ea persuasio, ut numen haberetur iracundum, morosum, truculentum, vindictae cupidum, ob leuem interdum culpam vel errorem calamitates ac miserias publice priuatimque infligendas praeceps, idem muneribus ac votis factis exorari se patiens; totum omnino ad hominum, nondum ullo sapientiae ac virtutis studio excultum, morem compositum. Haec semel barbaris mentibus impressa opinio ac notio, etiam ad numinis O. M. cogitationem miserrimo errore transacta, per ea quoque tempora duravit, quibus, melioris iam philosophiae luce diffusa, expolita ad omnem humanitatem hominum ingenia persuasionem illam diuina natura indignam, qua omnis melior dei notio tollitur, respuere et abhorrere debuisse putares;

res; ita relictum est passim in numine id, quod dudum in se ipsis non tolerabant homines. Adeo difficile est sapere, vbi maiores desipuerunt, et recedere ab iis, quae perperam a patribus tradita accepimus.

A quibus populis semel pluribus rebus ac naturae partibus et formis sua esset assignata natura, quae eas incoleret, moueret, forte etiam procrearet ac fingeret, hoc est, genius aliquis, quem nos solemus appellare, seu deus: eorum ingenia procliuius esse crederes ad eam persuasionem, vt praeesse iis numinibus numen aliquod, ordine, vi ac dignitate superius, aut numen aliquod summum, opinarentur. Tarda tamen est mens humana ad hanc opinionem amplectendam, nec facile eo processit, nisi in iis locis ac populis, qui regis, multos regulos suae ditioni subiectos habentis, imperio parent. Attemperauere alii deorum coetum et ordines suis rebus publicis, aliis aliter constitutis. Vt vero, omnibus exclusis, vnum tantum numen esse sibi persuaderent: si non superbia et arrogantia populari, qua suum deum indigetem omnibus aliis praeferrent, eundemque alienigenis diis tanquam in honorem ac locum sibi debitum subrepentibus infestum et in eorum exitium imminentem statuerent, adducti erant homines: id, nisi duce philosophia, seu reuelata seu subtiliore aliqua, non magis expectari potuit, quam vt a sensibus ad intelligentiam et mentem numen reuocarent. Itaque in nostros Germanos prisci aevi nimis indulgentes ac liberales esse videntur, qui iis eam religionum subtili-

subtilitatem, quae acutissimo quoque nostrae aetatis philosopho digna esset, tribuunt. Narrantur ab his, qui Americam peragrarunt, multa de deo aliquo summo, quem indigenae vniuersis rebus praesse credant; alii de numine gemino, altero bono altero malo, quorum huic, quam illi, curiosiorem ac diligentiolem plerumque cultum exhibeant. Quae tamen ad suos quemque sensus adumbrasse arbitramur; quae ipsi barbari sentirent, non nisi ex ipsorum sensibus assequi licet; eos vero ad rerum vniuersitatem aliquam assurgere solere dubitare licet. Neque dubitationem eximit, quod numen aliquod caelum insidere nutu ac verbo declarant; nam quale illud esse arbitrentur, vnumne, aliis sublati; an, quod probabilius fit, adscriptum et inclusum huic mundi parti, vt alia aliis; an potentius ceteris diis, nemo facile nos docuerit. Vt autem caelum dei alicuius, mox et plurium, ab naturae elementis ductorum, deorum sedibus assignarent populi, in promptu vel ad vulgarem intelligentiam fuisse videtur.

Restat vt haec vniuerse disputata ad veterem Graeciam referamus, atque notiones eius, religiones et cultum, cum iisdem comparemus; quaeque ex iis aut cum aliis populis communia aut ex aeli solique ratione, aut fortunae casibus et vicissitudinibus habuere propria, paullo curatius inquiramus. Verum festinantes nos vrgent sollennia, quae crastino die agenda instant: in quibus pompa et aedibus academicis ducetur, et in templo orationes ac caerimoniae solennes rite habebuntur. His itaque

itaque vt vos, Comites S. R. I. illustrissimi, vos-
que aut auita generis nobilitate illustres, aut pro-
pria virtute ingenique laude nobilitatem vobis pa-
raturi, cum honoris et officii significatione interesse
velitis, ita rogamus, vt pro amore vestro, necessi-
tudine, ac studio erga nos, precibus vos nostris
locum facile facturos esse persuasum habeamus. PP.
Gottingae, Kal. Iul. c1010ccclxxix.

II.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

G O D O F R. L E S S D.

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS

SACRA XXXII.

IN A. D. XVII. SEPTEMB. MDCCCLXXIX.

RITE INDICIT.

*Vita antiquioris Graeciae ex ferorum et barbarorum
populorum comparatione illustrata.*

Commentatio II.

Anno iterum verso, Commilitones, redit sollennis dies, quo huius reipublicae academicae faustos natales grata et iucunda recordatione, gratulatione laeta, piis votis precibusque prosequimur. Habemus enim, quod laetemur gratulemurque rerum nostrarum statum incolumem, nulla calamitate, nullo per hunc annum casu grauiore, perculsum aut conuulsum, ne tentatum quidem ab aliquo inde tempore minoribus illis, quibus academica res laborare solet fere omnis, malis et morbis;

bis; metu vero illo, qui superiore anno, cum hunc diem celebraremus, animos nostros non parum sollicitos haberet, ne belli civilis per Germaniam spargeretur latius incendium finibusque aliquando nostris contagio aliquo adhaeresceret, sublato; ita ut nunc supersit vnum illud votorum genus, quod pro Occidente pacando facimus: quod tamen non remissius aut segnius, sed eo ardentius facimus, quo magis, cum humanitatis communisque naturae ac necessitudinis causa, tum Regis nostri Indulgentissimi gratia, quem omni prosperitatis genere cumulatum utinam videremus, vota ea suscipimus, pacemque ac tranquillitatem terrarum orbi generique humano restitutam cupimus. Interea ea saltem fruamur felicitate, quae diuino aliquo munere ac beneficio nobis contigit, et oculos animumque recreemus adspectu et cogitatione laetius in dies efflorescentis rei academicae nostrae. Quod enim aut bonorum aut ornamentorum genus, quod quidem aut traditum nobis sit ab iis, quibus nos successimus, aut nostra virtute partum, aut labore et industria quaesitum, dici potest, quod non integrum et illibatum sit, multa etiam sint aucta magisque cumulata? Nec vero ut res nostras laudemus ac commendemus, haec commemoramus, sed commemorando ut illud efficiamus, ut appareat, quantum singulari alicui beneuolentiae numinis et tutelae debeamus. Siue enim interiorem nostrae reip. habitum, seu externam speciem, dignitatem et famam, contemplemur: occurrunt undique, quae gratam erga numen pietatem incendunt, et diei huius prouocent hilaritatem. Quid enim? festus hicce

hicce dies non tanto candidior faustiorque illuxerit, quo laetius ciuitatem hanc enitescere, ciuium frequentiam increfcere, studia excandescere videmus? non laetemur numerum ciuium auctum, sed eiusmodi iuuenum accessu et supplemento, quorum ingenia expoliuerit, quorum mores finxerit aut fortuna lautior aut melior institutio? qui cum, ingenua indole, vitae elegantia, morum probitate ipsi se contineant, academica disciplina haud difficulter contineantur? vt, si academiae humanitatis non minus quam litterarum officinae esse debeant, hoc nomine nunc cum maxime Georgia Augusta appellanda sit; quam etiam aduenae, qui nos adeunt, quique ex incessus modestia, nullo viarum nisi ad auditoria festinantium strepitu, ex frequentia in templis compositoque ad pietatem et audiendi studium habitu ac vultu, indicium faciunt, hac laude eximie commendant. Nihil enim segniter, nihil socorditer et supine agi vident; sedulitas, industria, studium acre et incitatus mutuo adipectu, exemplo, contagione, stimulat et excitat, et pudore suffundit etiam tardiores.

Quam vtinam laudem sibi propriam ac perpetuam habeat haec nostra academia! vtinam ea vobis, Ciues, propofita sit gloriosa et memorabilis concertatio, vt factam hanc exemplis vestris, morum ac disciplinae honestate et dignitate, conspiciam academiam tueamini, quaque locastis laude et fama, in ea firmetis illam et stabiliatis, diligenterque prouideatis, ne, quod saepe factum, hac arte per vos existimatione et laude vnius alicuius

inutilis cuius culpa ac fraude excidatis vniuersi. Nam ne nos officio nostro ac fidei deesse videamur, et curauimus studiose, et religiose curabimus. Sunt vero etiam, quae studium nostrum incendere possint: Regis Optimi indulgentia, Virorum summorum, quibus cura nostrae rei academicae tradita est, propensissimae voluntates; institutorum nostrorum tutela et inspectio assidua; studium ornandae Bibliothecae publicae et Musei academici. Experti sumus hoc quoque anno munificentiam singularem, cuiusque similis aut par memorari hoc in genere alia vix posse videtur, Viri Illustris et summo cum honore cum antea nominati, tum nunc quoque a nobis nominandi, L. B. DE ASCH, qui sumptibus, pro priuata fortuna satis opiparis et amplis, conquiri ac mitti curauit omnis generis res raras ex Asia et Europa septentrionali, inprimis quae ad naturae opes Musei nostri locupletandas, et ad numorum rariorum, quibus aut historia illustrari aut regnorum et imperiorum rationes numismaticae declarari possint, augendas copias nostras spectent, Qua sua liberalitate uti vir praestantissimus memoriam suam in hac Musarum sede ad perpetuam eamque gratam recordationem consecrauit, ita inter nos, dum viuimus, commemorationem sui honorificam et iucundam merito est habiturus.

Videtis, Commilitones, quae adhuc à nobis narrata sint, sine grato pioque animorum sensu et cogitatione indulgentiae diuinae, cui et haec et innumera debemus alia, narrari non potuisse. His itaque ipsis sollennibus quorum indicendorum
caussa

caussa haec proscripta sunt, Deo O. M. publice agentur gratiae. Ducetur enim a viris Ordinis Senatorii Professoribusque ac Doctoribus in templum academicum pompa sollennis, et, quod speramus, frequens: nam in bonorum fructu communi nefas foret communem pietatis sensum gratum ac religiosum non praestare. Votis autem publice nuncupandis habebitur primo loco oratio a Collega spectatissimo GE. LVD. BÖHMERO, Iuris Antecessore primario, Ill. Ordinis Ictor. Ordinario, M. Britann. R. a Consiliis Iustitiae secretioribus, Viro et doctrina, et auctoritate ac virtute animi meritisque eminentissimo, nunc felicissimo Parente, quippe cui rara illa et vnica forte contingit felicitas, vt duobus filiis, *Io. Fridrico Eberhardo* et *Io. Ludouico Bechtoldo*, praeclarae spei adolescentibus, comitatus prodeat, eosque summis in Iure honoribus exornandos in concionem producat. Consequetur cum ipsis summos in Iure honores eodem brabeuta *Ge. Lud. Krukenberg*, ornatissimus Candidatus. Quibus rite factis adscendet in cathedram facietque verba a) Vir Experientissimus, Collega coniunctissimus, *IO. ANDREAS MURRAY*, D. Medicinae et Botanices Professor, idemque summos Medicorum Ordinis honores Candidatis quatuor dignissimis, *Ge. Philippo Lehr*, Moenofrancofurtensi, *Theodoro Frid. Trendelenburg*, Lubecensi, *Car. Henr. Wertmuller*, Stockholm. Sueco, et *Io. Frid. Adolpho Becker*, Lippenfi, impertiet. Ad haec sollennia, praesentia vestra, Comites Illustrissimi, vestraque frequentia,

B 3

a) de limitanda laude librorum medicorum practicorum vsui populari destinatorum.

quentia, fauore ac studio, ornanda, Illustres ac Generosissimi Iuuenes, et quotquot vobis ipsi vestra virtute ac doctrina nobilitatem facietis, Ciues ornatissimi, vt, si quis beneuolentiae, amoris ac pietatis sensus animis vestris infidet, conueniatis ac confluatis: non tam nostro, quam almae vestrae Parentis, Georgiae Augustae nomine, quae a liberis suis hoc honoris genus, hoc nutritionis praemium, expectare ipsa videtur, rogatos vos esse existimatote.

Interea, dum sollennium curandorum apparatus fiet, ne vlla hora vacua sit ab officii honestate et a studii vtilitate, agite, Ciues, disputationem, nuper sumtam *b*), et manu dimissam, iterum repetamus. Substitit autem opera nostra in eo, vt ad Graeciae aetates antiquiores transferrentur ea, quae adhuc vniuerse de rudibus ac vix inchoatis religionibus siluestrium et campestrium populorum ita erant dicta, vt liberatos a nostris opinionibus ac notionibus animos indueremus ea cogitatione ac ratione, quam illa vita, illa aetas postulat. Cum iis igitur, quae, ex ipsa rerum hominumque natura ducta, a nobis commemorata erant, conuenit id, quod fama acceperant Graeci, Herodotique inprimis auctoritas firmavit *c*), cum primo Pelasgi deos haberent nullos, postea eos habuisse deos sine nominibus. Cum enim homines palantes ac sine certa fede vagantes, re ipsa ferente, per familias coirent: religiones sibi quaeque suas constituit, rudi aliquo

b) Prolus. ad II Iul. h. a.

c) lib. II, 52.

aliquo signo posito, ad quod ritus certos faceret; neque alio nomine aut signum aut religio indigebat, quam quod eius familiae et esset et haberetur. Mansere ex hoc genere sacra pauca familiarum, quae opes et potentiam inter suos consequutae erant, quippe in quarum sacra transiisse videntur alii seu clientes seu populares ac ciues. Superfuit tamen ex vetere more religio Larium ac Penatium, multo magis frequentata illa in Italia quam in Graecia; in qua religionibus publicis omnino priuatae cessasse et in desuetudinem abiisse videntur; apud Romanos vero et Etruscos minus obscuratus Penatium ac Larium honos, nisi sub Caesarum demum tempora. Sed in Graecia vetere, cum magni hominum coetus e pluribus familiis confluerent, *dii patrii*, stirpium primo, tum vicorum ac ciuitatum facti, nomina quoque sua acceperunt, quorum tamen vim et originem plerumque oblitterauit vetustas. Eminuere autem inter eos nonnullorum nomina, quibus adiunctum quoque saepe loci nomen declarat patriam religionem, vt Iouis Lycaeï, Iunonis Argiuae, Apollinis Amyclaeï, et sic porro: at in ipsis religionum locis *πατρώοι* Ioues, Apollines, Mercurii, audiebant; vt ex Pausania inprimis id cognoscendum in promptu est. Verum haec iam alio loco diligentius exposita *d)* summatim nunc nemorauimus. Attigimus illud quoque, quod cum barbarorum populorum communi more ac ritu conuenit, quod certis locis suum assignarunt nomen veteres Graeci, inprimis montibus, flui-

B 4

d) de Origine et Causis fabularum Homericarum in Novis Commentar. Soc. G. Vol. VIII. p. 37.

fluminibus ac fontibus; quae opinio non vnam eandemque habuisse videtur causam et originem; cum modo obscura aliqua alicuius rei, quae naturam loci singularem constitueret, notio, modo ipse adspectus, silvarum et montium solitudo, rupium et antrorum horror, conuallium amoenitas, modo antiquae maiorum sedis recordatio, locis religionem faceret. In multis Graeciae partibus, inprimis iis, quae vetera instituta et ritus diligentius servarent, ut inter Laconas et Argiuos, prisca Nympharum nomina, ut Taygetes, Spartes, quae Eurotae esset filia, Amymones, Nemees. Asopi filiarum, et sic alia, audiebantur, e quibus heroes indigetes susceptos ferebant; at in reliqua Graecia obscuratis nominibus omnino Genii locorum, Nymphae, Naiades, Oreades, Dii ἐγχώριοι celebrabantur.

Recte, inquis, haec disputata funto; Graeciae numina nata putabimus partim e priscis Pelasgorum diis familiarum, partim ex diis locorum; plurima quoque esse innouata seu figmentis seu philosophematibus nonnullorum acutiorum, tum institutis, usu, vita, rerum vicissitudine ac temporum decursu: vnde tamen illud euenisse dicendum erit, ut Graeci nullas deorum formas, praeterquam humanas haberent? Habuere vero alias; et plurima passim memorata sunt, et adhuc Pausaniae aetate per Graeciam visa, signa deorum rudia et informia, seu ligno seu lapide facta, modo columellam modo faxum coni vel cubi forma referentia. Rudes scilicet homines deficiebat ars meliorem formam effigendi: quae quum primum incrementa inter eos habuit,

habuit, ad formam humanam Graecia omnem religionem reuocauit, et vero reuocare debuit. Quam enim numinis formam ac speciem effingant aut mente sua cogitent homines aliam praeterquam suam? Itaque per omnem septentrionem et veterum et nostrorum temporum constans est barbarorum mos, etiam in rudissima arte, exprimendi deos suos facie humana. Vt vero ad animantium formas in diuina specie effingenda aberrarent homines, factum est, ac fieri debuit, inter eos populos, qui hieroglyphis ac symbolis a natura per sensus obiecta ductis notiones animorum declarare soliti sunt aut adhuc solent. Recedunt hi a natura humana in diis, quando quidem, de iis quae animo sentiunt, parum explicita et explorata, nec verbis nec scriptura quomodo commode reddant, in promptu habent: Obscura itaque per multo etiam obscuriora exprimunt, a vulgo mox omnino ignorata et feruili stupore temere repetita. Verum in Graecia multa euenere, quae aliis barbaris non contingere, quibusque adeo effectum est, ut ab eo feritatis gradu, in quo adhuc multi populi subsistunt, ad meliorem cultum ipsi progredierentur. Primum aduenae ex aliis populis, maiore ingeniorum, artium et litterarum cultura expolitis, religiones ac ritus intulere, si non saniores ac puriores, ingeniosius tamen descriptos et constitutos, et ex notionibus certi generis philosophicis, quales illa hominum aetas ferebat, compositos; quorum rituum cum laud adeo magna esset dissimilitudo cum iis, quos ipsi a patribus acceperant, nec primo statim nutumperaretur eaue necessitas imponeretur, ut omnes

suas opiniones animis euellerent, cunctos ritus patrios abolerent, maiorum auctoritatem defererent, instituta eierarent; haud paullo facilius eae religiones in animos hominum illabebantur et se insinuant, quam nunc nostra sanctior doctrina et institutio, a sensu, ingenio, animorum vi, intelligentia, more, usu, natura adeo ac coelo barbarorum, quos adimus, alienissima; ex qua si quid aut percipiunt aut memoria retinent barbari, rudes quidem nec aliis artibus ac doctrinis imbuti, nihil fere aliud id esse apparet, quam ritum aliquem supersticiosum cum prisca ac patria superstitione confusum. Itaque mature coaluere veteres illae religiones cum nouis et aduentitiis, aliis ex his acceptis, aliis spretis ac posthabitis. At rituum illorum causae narratae a maioribus mira varietate ad posteros peruenerant: coniunctae cum iis commemorationes maiorum, gentisque ac stirpis, fortunae; multa aetate, multa multorum iteratione ac frequentatione, auctae omnes in maius rerum miraculum. Extiterunt tum vates, qui religiosos hos mythos, varie confusos ac mixtos, fundum suae poetices et argumentum carminum facerent, iisque adeo suauitatem, elegantiam, copiam varietatemque miram affunderent. Iidem vates iis vixere temporibus, quibus vitae priscae vestigia necdum omnia euanuerant, philosophiae tamen incunabula aliqua erant constituta, sermo autem nondum ad subtiliorem rationem compositus, non tam falsa fingendi, quam vera, aut pro veris accepta, rerum verborumque figmentis exornandi, licentiam non modo praebebat, sed etiam requirebat. Quae omnia nullis aliis barbaris

barbaris cum fortuna obtulit, tum Graecis illud tribuit, vt, cum meliorem animorum cultum per artes et doctrinas induerent, non hieroglyphicam aut aliam minus commodam litteraturam acciperent; qua vna ratione et caussa vt Aegyptiorum ita Sinenfium profectus tolluntur; vtque iidem non alium populi alicuius peregrini sermonem adsciscerent, quo ad peregrinum habitum mores, ingenia, litteras, deflecti, indolem propriam ac virtutem extinguere necesse est, sed vt sibi saperent, suaeque retinerent. His omnibus effectum est, vt Graeci, ab iisdem initiis profecti, priscorum institutorum vestigiis vbique seruatis, multa tamen, etiam in religionibus, multo melius, quam alii populi, constituta haberent; saltem vt barbaries ac foeditas a publicis sacris abesset, quae aliis gentibus, inprimis ex prisco Naturae, cuius vis procreatrix per symbola a generatione petita declarari solebat, cultu, adhaeserat. Cum autem deos humana forma indutos *e)* accepissent poetae: quam accommodatum id poeticis rationibus esset, facile intellexere; et primo quidem etiam res, quae in natura apparerent, rerum elementa, naturae partes vel vires vel effecta, tum notiones aut symbola, quibus notiones animorum redderent, in similem naturam deorum mutauere; tum vero vtrumque deorum genus epicis narrationibus adhibuere, quoties aliquid perficiendum esset, quod maiorem ac potentiorum auctorem, quam hominem aut heroem, desideraret. Elaborata hinc est vetus illa hominum rudium et imperitorum

e) ἀνθρωπομορφεῖς v. Herodot. I, 131. Foucher V. Cl. in *Hist. de l'Acad. d. I. Tom. XXXV. p. 15. sq.*

ritorum animis infidens ratio, ut humanis ingeniis,
 moribus, virtutibus vitiisque ex eo quidem genere,
 quod inter homines eius aetatis maxime vigebat,
 deos insignirent, euecta tamen et aucta in maius,
 ultra humanae naturae modulum, et corporum et
 animorum virtute; adumbrata deorum vita ex vita
 heroum; assignata sedes in Olympo monte: quem
 ante oculos habuisse necesse est poetas eos, qui
 primi eam rationem sequuti sunt. Coniuncta cum
 iis, quae exposita sunt, erat illa quoque ratio, ut
 has ipsas naturas, quas deorum nomine impertie-
 rant, interdum, prisco saltem aevo, inter homines
 versari, hominum more agere, ferrent et putarent;
 cuius similis ac par persuasio inter plerosque barba-
 ros etiamnum obtinet. Forma quidem ac species,
 qua in conspectum venire crederentur, erat hu-
 mana, sed maior et augustior, nonnunquam hor-
 rida, minax et terribilis. Senioribus temporibus,
 cum deorum apparitiones minorem iam fidem repe-
 rirent, spectrorum terriculae succedere; de quibus
 non minus absurda, quam quae inter nos audiri
 solent, narrata olim sunt. *f*) A diis iratis immitti
 morbos, pestilentias, agrorum sterilitates, omne
 calamitatum genus, et nunc barbari sibi persuadent,
 et olim antiquitas credidit, iram autem deorum
 prouocari iisdem fere causis, quibus hominum im-
 potentia, incontinentia et libido incitari solet; sunt
 in his morbis inprimis furor et insania, diuinitus
 fere

f) Narrantur enim congressus cum spectris, stupra, pu-
 gnae, caedes. Nota narratio de spectro Temessensi ab
 Euthymo Locro pugile debellato. Paus. VI, 6. Aliud
 Φάσμα ab Hippota victum v. ap. Conon. narrat 26.

ere infligi credita, de qua alio tempore erit agendum. g) Cum dii certa loca, imprimis silvarum solitudines aut consecratos agros, frequentare crederentur: orta est vetustissima illa religio, ut consecrata diis loca et omni humano usu exempta, (*ἀνελκυσία*) una cum feris et armentis, quae in iis errarent, intacta seruantur, utque ea adire aut quicquam inde subducere nefas haberetur: ut adeo Solis armentis mactatis Vlyssis focii impio et vix expiando scelere se obligasse existimarentur. Neque alia etiamnum multorum barbarorum est religio. Sunt verbi causa in lacubus Huronensi, et superiore Canadensi, insulae plures, quas certis Geniis consecratas et ab iis habitari creditas nemo barbarorum adire auit h). Attingere tantum solemus haec et strictim commemorare, quandoquidem in iis, quae aut satis vulgata, aut late per plures populos, terras ac saecula, sparsa sunt, exemplorum auctoritas desiderari nec solet nec potest. — Verum instat nunc sollennium agendorum tempus, iubetque adeo ipsa festi diei religio alia in aliud tempus differre ac seruire. Nunc, quod felix faustumque sit, dum sollennium apparatus fit,

*Vos ite aditum, atque opere magno edicite
Per urbem, ut omnes, arcem qui afluque accolunt,
Ciues,*

g) In Comment. de maribus inter Scythas morbo effeminatis et de hermaphroditis Floridae. in Commentationib. Soc. G. Vol. I. 17.

h) Ut nuper iterum Carver docuit, (*Travels to the interior Parts of North-America*) p. 144. 134. 5.

*Ciues, ominibus faustis augustam adhibeant
Fauentiam, ore obscena dicta segregent i).*

Vota autem, quaecunque nuncupabuntur,
vti rata esse velit Numen O. M., ex animo pre-
camur. P. P. in Georgia Augusta a. d. XVI. Sept.
c101000CLXXIX.

i) Verba sunt ex Accii Oenomao, ap. Nonium in *Obsce-
num*, constituta, vt locum emendandum esse arbi-
tramur.

E p i m e t r u m.

Praescriptam habebam animo formam eorum, quae scriptionibus pluribus ulterius persequerer. Duxi lineas in Comment. I. p. 5. 6. seposui tamen incepta, mox etiam omisi et abieci, cum viderem Collegam doctissimum, me iuniorem, maiore copiarum apparatu et otio iustructum, ad haec eadem tractanda accessisse, conuersis ad generis humani, quam appellant, historiam studiis. Ne itaque, ab aliis rerum principiis et argumentis ipse profectus, de nonnullis aliter sentiendo ac statuendo, aliorum placitis ac studiis obtrectare velle viderer; cum ab omni hac contentione sim alienissimus; ab toto hoc genere recessi; inprimis cum Genius natalis auri meae aureum illud infufurraret: *laudato ingentia rura, Exiguum colito*. Illud tamen, quod in binis his commentationibus exposui, sic satis bene mihi observasse videor: omnem de barbarorum et ferorum populorum moribus, institutis et opinionibus, disputationem esse inanem, si, ubi *verbis nostris vulgaribus*, quibus tamen ea in re utendum est, enuntiaturum aliquid a peregrinatoribus et scriptoribus, qui de iis radiderunt, acceperis, barbarorum hominum animis arbitreris easdem rerum notiones obuersari, quas ipse teneas, cum eadem verba audieris, sique reliqua inde argumentando constituas. Immo vero *sensus* istorum barbarorum, quantum quidem licet, sequendos intendendus est animus, quales isti fuerint aut esse debuerint, in sequendo vel faciendo, quod nostrates ex Europa aduenae familiari bi nomine, et ex sua opinione, appellarunt; videndum

dendum est, in illa vita, in illo caelo soloque, in illo culturae seu defectu seu progressu, quales possint ac debeant esse hominum notiones: ad has exigenda sunt narrata, non quae peregrinantium quisque statuerit aut ariolatus sit, sed facta et res, quas sensu oculorum et animorum integro et incorrupto illi cognouerint. Docuisse hoc mihi videor in notione numinis ac religionis; hoc idem doceri poterat in omni religioso cultus genere. Sic vocabulo sacrificii, cui innutriti sumus, decepti, quam multa de priscis populis aut de barbaris nostrarum aetatum apposuerunt scriptores aliena et parum consentanea! dum adorationis voce utimur, quam falso plerumque de barbarorum populorum sensu statuimus! dum mysteriorum nomini indulgemus, dum magos, vates aut sacerdotes pronuntiamus, quam multa se in animum insinuant, profecta ex iis notionibus, quae, nominibus illis auditis, eum impellere solebant! De Geniis veterum, ac Daemonibus barbarorum nostrae aetatis, locus est et copiosus et lubricus. Incredibili modo variata eorum fuit notio et acceptio per omnes aetates. Vellem utique totum hoc genus subtiliter satis a quoquam declaratum dari. Accedendum vero est ad eam rem nulla cum opinione praeconcepta, nec statuendum est ab initio quid effectum esse velis; verum videndum, quid ex iis, quae rimanti et investiganti se obtulerint, reuocatis singulis ad genera sua, statuendum esse videatur. Vt in malos Genios malosque deos incideret hominum multorum opinio, proclive esse debuit mentibus indoctis et ultra sensuum impulsus non assurgentibus, quum vitae
mala

mala et aerumnas, naturae ruinas et excidia facta vi-
 lerent: obscurum est alterum, quali natura, in-
 genio, vi, pollentes et instructos eos putauerint.
 Hoc igitur in toto hoc genere difficillimum esse ar-
 bitror, a nostris sensibus auocatam mentem trans-
 ferre ad eos sensus, qui hominum ipsorum fuerint
 de quibus aliquid traditur, multo magis, si aet-
 as, qua vixere, aut vitae genus ac conditio a
 nostra vita et aetate valde discrepat et abhorret.
 Sensu animi molli, ingenio versatili ac facili et saga-
 citate opus est; ab omni opinandi temeritate et ar-
 rogantia, tuendaeque opinionis semel conceptae
 pertinacia, alienus esse debet, qui in aliorum sensum,
 morem cogitandi et opinandi, tamquam subrepere
 vult et se insinuare.

Alia in comparandis hominum diuersi caeli
 diuersaeque aetatis ingeniis, moribus et insti-
 tutis, posita est commentatio, multo minoribus
 difficultatibus obsepta, minore quoque acu-
 nine ac sollertia indigens, dum non nisi ad di-
 versas caeli solique naturas, ad statum conditio-
 nemque vitae et culturae modum, et ad vim quam
 ea ad corpora ac sensus hominum habent, est atten-
 dendum, ut intelligas, in simili locorum hominum-
 ue habitu similes quoque, saltem haud multum dis-
 repantes, mores et instituta obtinere. Et sunt
 videm horum alia in vitae necessitatibus aut re-
 rum copiis parandis seu fruendis occupata, quorsum
 cultus quoque, cura habitusque corporis, habi-
 tio, instrumenta, vtenfilia spectant; alia in omni-
 bus domestica, ineundis matrimoniis, liberis educan-
 dis, negotiis ciuilibus, republica regenda, spectantur,

quae politicum omnino genus constituunt: quorum alterum hoc genus multa habere potest vtilia ac praeclara, prius illud plura, quae delectant, at minus vtilitatis afferunt. Vtriusque generis multa colligi possunt ex Heródoto, Diodoro et Strabone, multa ex aliis non sine fructu cum scriptoribus de Americae Africaeque barbaris comparanda. Esse, verbi causa, et olim fuisse, qui in specubus habitent, Troglodytas appellant, nihil habet in quo multum moreris. Terras incultas abundare serpenti- bus ac feris, paludibus locisque vliginosis laborare, vt veteres Delphos, Arcadium, Argolidem; succedere adeo monstra et monstrorum domitores; promiscuos ferorum hominum esse concubitus; matrimonia barbarorum emtione venditione parata et pro dominii genere habenda; vlciscendae iniuriae et poenae caede facta expetendae inter barbaros propinquis impositam necessitatem; ignem terebrando ligno extundi solitum; (Apollon. I, 1184) corpora picta et stigmatibus puncta, vt Thracum (apud Herodot V, 6. et alios); a Scythis caluariam itidemque cutem detractam pro victoriae signo habitam (apud eund. IV, 64. sq.); inprimis rituum funebrium memorabilem inter multos populos consensum; fetialium sanctitatem, oliuae vsum in supplicatione; sagittas in capitis diademate fixas (ap. Aethiopes: Luc. de saltat. c. 18): haec et alia, memorauimus enim temere quae menti ac memoriae se offerebant, communia esse barbaris et veteris et nostri aevi, res est ad obseruandum expedita satis et obuia, nec adeo difficile est causas exputare ex vita, studiis, necessitatibus istorum hominum haud inter se dissimilibus.

ilibus. Ita moris exponendi pueros et necandi, ita educandi, ut vix patria aliqua in eos auctoritas esse videatur; conditionis, qua feminae habentur, facile reddi potest ratio: omninoque illae, quae ad causas physicas retrahi possunt, expeditum est facilia. Maiorem tamen delectationem ad sensum habent, plusque utilitatis ad mensuram humanae naturae et indolem per omnem vitae culturam eiusque incrementa variabilem et ad novos habitus induendos habilem aptamque declarandam, afferunt illae, quae ante haec omnia primo loco posui: sensus barbarorum religiosi et de rerum causis originibusque iudicia, et opiniones et superstitiones; tum primorum sapientum philosophemata; cumque ea per symbola et mythos fere declarantur, accendit haec ipsa res animadversatio ista cognoscendi. Accedit enim haec nova difficultas in comparandis veterum populorum ac recentiorum opinionibus quod plurima in utroque genere per symbola sunt declarata: quae si quis ex nostro sensu interpretetur, ut plerumque fieri solet, alienissima eum de populorum ingeniis ac sensibus profiteri necesse est. Sunt in his multa etsi diuersa a causis inter diuersos populos profecta, ad communem tamen humani generis indolem et naturam facile reuocanda. In hoc rerum ordine sunt opiniones de monstris, prodigiis et ostentis. Ut sint, qui praestigiis mirationem faciant aliis, eaque re inter eos auctoritatem consequantur, etsi variis modis artibus id efficitur, in natura tamen humana ubique causas habet idoneas. Non nunc praestigias commemorabo v. c. Telchinum in Rhodo (Diod.

V, 55) haud abfimiles earum fraudum, quas nuncin-
ter barbaros Asiae et feros Americae populos vbique
faciunt certi homines aut furore percuffi aut furorem
fimulantes. At mirationem facere poteft morbus
ille per omne humanum genus vulgatus, multo
vero maxime inter populos barbaros, ftupidos et
omnium rerum ignaros, vt, cum nihil quod ante
oculos pofitum fit, intelligant, fint tamen qui fu-
tura praeuideant ac praedicant. Nihil forte eft, in
quo ingenii humani imbecillitas in magis conſpi-
cua loco poſita fit quam in hoc, quod, quo magis
obtufa hominum ſunt ingenia, eo plus ſibi vindi-
cant in videndis futuris; et quo minus rerum in-
ſenſus incurrentium naturas explorare laborant, eo
plura de geniis ac daemonibus comminiſcuntur,
quos oculis uſurpauit aut alio ſenſu cognitos habet
nemo. Poteſt tamen et huius rei ratio reddi idonea.
Naturali enim cupiditate cognoscendi futura incitatos
multo magis irritant ſomniorum ludibria; quibus cum
viderent interdum ea, quae mox euenire neceſſe
fuit aut quae caſu contigerunt: arripuerunt id, quod
natura obtulerat, atque etiam in artis commentum
conuerterunt. Itaque ſomniis tantopere indulgent
barbari, vt etiam ieiuniis diuturnis ea ſibi arceſſant.
Ab his iisdem ſomniis proſectam putabimus opinio-
nem de animabus poſt mortem ſuperſtitibus; nam
a philoſophica contemplatione peti illa non potuit.
Obiicitur viſo nocturno Achilli vmbra Patrocli: vm-
bram igitur eius ſuperſeſſe creditum eſt. Viderat
idem vmbra Patrocli currum agitantem et arma
tractantem: quid mirum, ſi in inferis vmbra ſtu-
dia priſtina ſeu armorum ſeu venationis proſequi
credi-

redidit? Cùm porro animi vis concitata, et seu corporis motu vehementiore seu potione inebriante calefcens, seu morbo inflammatus furor, nouarum rerum species menti obiiciat: non mirabimur incidere in hanc ipsam opinionem homines nonnullos, ut ea, quae aut ipsi aut alii cognoscere cupiant, his artibus praesentire sibi videantur, utque motus hominum vehementiores potionibus Cassauae aliorumque vinorum arte factorum sibi arcessant. Hac multitia fraudi praestigiis doloque malo parata est via. In Mingreliis vix sensu communi praediti Papas rerum omnium ignoratione notabiles sunt, praeter quam quod artem praedicendi futura profitentur (*Chardin. To. I. p. 69*).

Est tandem locus comparationis et utilis et iucundus in ipso progressu vitae et opinionum in diuersis populis a feritate ad cultum meliorem, in multis etiam ad ipsa philosophorum placita, aut ad artium ac scientiarum elementa ac principia. Saltatio omnibus barbaris communis est in festis ac sollennibus omnis generis etiam religiosis. At apud Graecos ea deducta est ad chori numeros ac modos doctiores, hinc ad drama. Res carissimas offerre, quos honore afficere velis, plerisque barbaris in ore habetur. Processit inde mos populorum laeundi ac salutandi reges virosque principes, munere oblato; et inter Graecos progressa hinc sunt dona diis in templis consecrari solita. Placandae Iuminis irae, expiandae culpae, lustrandi, conuerandi, deuouendi, quot ritus, quot religiones horridae et horrendae inter populos cum feros tum

barbaros tum cultu expolitos fuere inuentae ! omnes a prauo studio homini assimulandi deum profectae. Petita sunt morborum remedia a vatibus et ab oraculis, quae inter feros populos plerosque a praestigiatoribus expectantur, qui, etsi herbis ac radicibus adhibitis salutaribus, ad morbos tamen depellendos eos, quos genios seu spiritus appellare solemus, inuocandos sibi esse putant. Atqui inter haec ipsa artis medicae inter Graecos prima iacta sunt fundamenta. Quo ipso fit, ut in omnium fere artium et scientiarum originibus inuestigandis ad priscorum et barbarorum hominum opiniones et instituta redeundum ab iisque prima sint rerum earum elementa deducenda. Adeo numen O. M. constitutum esse voluit, ut ea, quibus inuentis humana mens vel maxime superbit ac gloriatur, a summa imbecillitate et infantia ingenii procedant, utque, ubi ad fastigium subtilitatis et scientiae peruenisse nobis videmur, iterum subsistendum nobis sit eo in loco, quo imbecillitatem et infantiam ingenii nostri arguit inscientia omnium eorum, quae ad ipsam rerum naturam eiusque causas tenendas nos perducere possint.

III.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

G O D O F R. L E S S D.

C V M S E N A T V

S V C C E S S O R E M

C H R. F R. G E. M E I S T E R D.

I N

M A G I S T R A T V A C A D E M I C O

C I V I B V S S V I S

C O M M E N D A T

I N A. D. I V L I I I I. C L O I O C C L X X X.

Foedera Carthaginensium cum Romanis super navigatione et mercatura facta illustrantur.

Commentatio prior.

Exit iam annus, Commilitones, ex quo apud eum, cuius nomen huic pagellae praescriptum videtis, magistratus academici fuerunt insignia; transferentur ea nunc, Senatus academici auctoritate a Regio Regimine firmata, in domum Viri illi et Consultissimi,

C H R. F R. G E. M E I S T E R D.

qui cum iam antea hoc magistratu vna et altera vice feliciter functus sit, cumque amorem eius in vos, Commilitones, perspectum fatis habeatis, vestrum